

Wilde Dieren in Oorlogstijd

Stéphanie Palsma
van Voorthuizen

Breedbekstrandloper: tijdens de voorjaartrek verblijven grote aantallen enkele weken in het Sivash-gebied (Zwarte Zee, Oekraïne) waar ze flink moeten zien aan te komen. Of dat dit jaar ook kon en zo niet wat de gevolgen zijn voor de, toch al zeldzame populatie is nog niet te overzien.

Foto: Harm Niesen.

Op 24 februari 2022 lanceerde de Russische president Vladimir Poetin een invasie in Oekraïne, wat leidde tot het grootste gewapende conflict in Europa sinds de Tweede Wereldoorlog. Hoewel het verzamelen van informatie gevaarlijk is en om tactische redenen niet alle gegevens openbaar kunnen worden gemaakt, is nu al duidelijk in hoeverre de leefomgeving van dieren in het wild is verstoord en hoe groot de gevolgen kunnen zijn.

Impact op landschap en habitat

In de eerste dagen van de massale invasie gebruikten de Russische troepen de bestaande Oekraïense infrastructuur. Al snel moesten de Russen echter hun tactiek veranderen ter voorbereiding op een lange strijd. Om deze reden bouwen ze bases en vestingwerken en gaan ze steeds dieper de wildernis in en bezetten ze bossen en beschermde gebieden. Veel meer dan door normaal verkeer, hebben de verplaatsing van zware machines, de bouw van vestingwerken en de vernietiging van de bodem onvermijdelijk geleid tot verstoring van het leefgebied van dieren in het wild. Volgens voorlopige schattingen van het Oekraïense ministerie van Ecologie en Natuurlijke Hulpbronnen verstoorde Rusland door de vijandelijkheden 900 natuurreservaten, die een bijna onvoorstelbare totale oppervlakte van meer dan 12.000 vierkante kilometer beslaan – bijna een derde van het beschermde gebied van Oekraïne (1). Unesco meldt ook dat gevechten in Oekraïne beschermde gebieden verwoesten. Zo vonden hevige gevechten plaats in Slobozhanshchina in Donetsk, omringd door het Holy Mountains National Park. Het park herbergt een groot aantal dieren, waaronder vossen, nertsen en wolven (2). Niemand kan ook de gevechten rond Kherson* ontgaan zijn. Hier ligt het Zwarte Zee-biosfeerreservaat. Dit reservaat herbergt meer dan 3000 soorten ongewervelde dieren, ongeveer 80 soorten vissen en meer dan 60 andere diersoorten. Zo speelt het reservaat een bijzondere rol bij het behoud van ruim 300 vogelsoorten (3).

Ten westen van Kherson ligt de Zwarte Zee; ten oosten de Azov Zee. Langs deze kust van beide zeeën is de haveninfrastructuur kapotgeschoten, inclusief de schepen die daar lagen. Dit resulteert onherroepelijk in olieproducten in het water. Vissen, zeevogels en micro-organismen die met

* Kherson was vóór de oorlog bekend onder de Russische naam Cherson. De Oekraïense overheid gebruikt sinds de oorlog met Rusland, de Oekraïense geografische namen. We hebben dat in dit artikel zoveel mogelijk gerespecteerd.

deze giftige stoffen in aanraking komen, overleven het meestal niet.

Branden

Met de hogere temperaturen in de lente komt doorgaans een hoger risico op bosbranden. Door de oorlog komen hier ook nog eens beschietingen bij. De sneeuw smelt en het gras van het jaar daarvoor droogt uit, waardoor vuur zich onmiddellijk en wijd kan uitbreiden. De Oekraïense brandweer kan de branden in de door Rusland bezette gebieden gewoonweg niet blussen. Helaas maken monocultuur in Noord- en Oost-Oekraïne bosbranden bijzonder vatbaar voor verspreiding. De dennen branden als luciferhoutjes. Bovendien zijn veel Oekraïense veengebieden opgedroogd, waardoor ze ook nog eens zeer brandbaar zijn.

Dergelijke bosbranden zijn zelfs in vreedstijd moeilijk te blussen, dus een verdere oorlog in Noord-Oekraïne - een gebied vol droge veengebieden - zou ernstige gevolgen hebben voor het milieu en de dieren die daar leven.

Biodiversiteitsverlies

Zoals we hierboven zagen, vernietigt oorlog de natuur, en dat terwijl de meeste vogels juist rust nodig hebben om jongen te krijgen. Nu de oorlog voortduurt, betekent dat voor veel vogels en zoogdieren slechte omstandigheden om te kunnen paren.

Drie belangrijke routes van trekvogels lopen over Oekraïens grondgebied, waaronder de route over de Azov-Zwarte Zee-breedte, waar Oekraïne de hoogste concentratie trekvogels heeft; een andere trekroute langs de bedding van de Dnjepr en zijn zijrivier de Desna wordt veel gebruikt door watervogels, zoals ganzen, eenden, steltlopers, meeuwen en sterns. De moerassen en weiden, bomen en struiken zijn belangrijke plaatsen voor trekvogels om te eten en te rusten. De meeste vliegroutes gaan nu over oorlogsgebieden. Dit kan vogels in verwarring brengen en leiden tot uitputting door veranderende routes of verlies van leefgebied, evenals regelrechte dood door beschietingen.

Bij de hoefdieren zijn er grote zorgen om de Oekraïense Elanden - voor de oorlog al zo

zeldzaam dat ze op de Rode Lijst van Oekraïne staan. Zij produceren hun nakomelingen van april tot juni. Oorlogsvoering brengt dit en het voortbestaan van de kalveren in gevaar.

De Engelse krant de Guardian (4) bericht over nog een fenomeen dat de in het wild levende dieren in de door oorlog getroffen gebieden treft, maar dan op een enigszins indirecte manier: het effect op de besturen van verschillende faunabeschermingsorganisaties. Door het regime in Wit-Rusland, dat aan de kant van Poetin staat, is een van de oudste organisaties die zich bezighoudt met faunabescherming, opgedoekt door de overheid, nadat de medewerkers beschuldigd werden van extremisme toen ze waarschuwden dat door de oorlog een 'donkere schaduw' zou vallen over de getroffen regio met zo'n rijk natuurlijk leefgebied. In het bezette Oekraïne zijn natuurwetenschappers die zich bezighielden met respectievelijk het behoud van vleermuizen en met de darmflora van giftige slangen ervan beschuldigd dat ze aan biologische wapens werkten.

Geld dat anders naar faunabescherming zou gaan, wordt nu besteed aan het helpen van mensen die uit de getroffen gebieden huis en haard achterlaten.

Politiek gezien dreigt de oorlog het biodiversiteitsplan van de Europese Green Deal in gevaar te brengen: de EU stelt de publicatie van de richtlijn duurzaam gebruik van pesticiden en doelstellingen voor "natuurherstel" uit, daarbij verwijzend naar bezorgdheid over de voedselzekerheid als gevolg van de oorlog.

Wat als de oorlog voorbij is?

Na de oorlog zullen we geconfronteerd blijven worden met de gevolgen ervan: vernietigde ecosystemen, vervuilde bodems en verlies aan biodiversiteit. Daarom is het van cruciaal belang om de algehele schade te evalueren en de nodige maatregelen te nemen om de ecosystemen voor mensen en dieren in het wild te herstellen. Het is daarom belangrijk dat herstel en bescherming van ecosystemen opgenomen worden in het Oekraïense herstelplan.

Voor voetnoten, zie links op faunabescherming.nl/argus2022-1/